

Nr 347

Av herr **Holmberg m. fl.**, om ett fristående reklamfinansierat televisionsbolag, färg-TV, m. m.

(Lika lydande med motion nr 432 i Andra kammaren)

1. Högerpartiets principiella inställning till radio- och TV-monopolet

Sedan frågan om radio och TV började behandlas 1956 har högerpartiet redovisat en från regeringen avvikande principiell mening. 1956 framhölls från herr Håstad i en motion att man borde pröva samverkan mellan stat och näringsliv och andra parter. En sådan prövning borde även innefatta finansiering av televisionsverksamheten med kommersiella medel. 1957 väcktes ånyo en motion av herr Håstad, i vilken yrkades försöksverksamhet med kommersiell TV i Radiotjänst AB:s regi. Vid 1958 års riksdag krävdes i en motion av herr Magnusson m. fl. introduktion av kommersiell television. Motionen återkom vid B-riksdagen samma år. 1962 föreslog herr Nordgren m. fl. att man skulle låta göra en skyndsam utredning i syfte att klarlägga förutsättningarna och ange formerna för en framtida kommersiell televisionsverksamhet. Herr Turesson m. fl. krävde i en motion 1963 rätt till i princip fri etablering av radio- och TV-anläggningar. Detta krav upprepades vid 1964 års riksdag av fru Kristensson och herr Björkman. 1965 yrkade högerpartiet i en partimotion på lagstiftning och fri etableringsrätt av radio- och televisionsanläggningar. Samma krav framfördes i partimotioner våren och hösten 1966, samt under 1967.

Ett demokratiskt statsskick förutsätter en fri opinionsbildning i syfte att informera och stimulera människorna i alla de frågor som berör dem som samhällsmedlemmar.

Att följa och informera om den politiska debatten och i förekommande fall kritisera statsmakternas beslut förutsätter att opinionsbildningen är fri och att de viktiga massmedia som utgöres av press, film, radio och TV är oberoende av partier, regering, myndigheter och organisationer. Å andra sidan är det naturligt att exempelvis en tidning frivilligt kan solidarisera sig med en viss rörelse eller att en organisation utger en egen tidning för att därigenom effektivt framföra sina åsikter. Men om pressen genom lagstiftning för sin verksamhet blir beroende av myndigheternas beslut är det lika klart att dess benägenhet att fullgöra sina skyldigheter som exempelvis kritiker även kommer att påverkas av detta. Det torde numera vara allmänt

erkänt att oberoende, även i ekonomiska angelägenheter, är en fundamental förutsättning för att verklig opinionsfrihet skall anses råda i ett land. Från denna i och för sig naturliga princip har emellertid gjorts vissa undantag som klarast belyses av de skillnader som råder mellan den fria pressen och den av staten ekonomiskt berörda radio- och televisionsverksamheten.

Departementschefen har i proposition 136/1966 sagt sig höra till dem *för vilka en fri opinionsbildning ter sig som ett grundläggande demokratiskt värde*. Vi kan inte nog understryka riktigheten i den satsen. Lika litet som man från demokratisk synpunkt kan tolerera inskränkningar i yttrandefriheten och tryckfriheten, lika litet kan det vara acceptabelt att medge principiella begränsningar av opinionsbildningen i etermedia. I princip borde varje medborgare äga samma tillgång till etermedia som till pressmedia. Denna princip har visserligen sin begränsning i det att de tekniska och ekonomiska förutsättningarna icke lämnar utrymme för ett oinskränkt antal program och radio- och TV-företag. För varje demokratiskt parti bör det dock vara naturligt att arbeta för en successiv ökning av principens tillämpning.

Den nyligen genomförda radiolagen innebär en definitiv monopolisering av televisionsverksamheten i Sverige och inskränker den fria opinionsbildningen långt utöver vad rådande tekniska och ekonomiska skäl i dagens läge kan motivera.

Ur den fria opinionsbildningens synpunkt är det särskilt väsentligt att vi har konkurrerande organ som bevakar och kompletterar varandra. På opinionsbildningens område tillämpas denna princip framför allt inom pressen. Den nyansrika opinionsbildning och den demokratiska bevakning som garanteras oss genom den fria pressens arbete utgör en av grundstenarna i en fungerande demokrati. Den liberala tryckfrihetslagstiftningens idé måste lika väl kunna tillämpas på de nya media som genom teknikens framsteg i dag står oss till buds.

Skillnaden mellan en situation där televisionen bedrivs som ett monopolföretag och ett läge med fri etablering av televisionsbolag ligger framför allt i det konkurrensmoment som den fria etableringen medför. Konkurrensmomentet innebär att olika företag kan tävla om att vinna publiken på samma gång som de bevakar varandras sätt att möta publiken. Båda dessa moment saknas i monopolsituationen. Man har visserligen velat göra gällande att ett konkurrensförhållande skulle kunna komma till stånd om man inom ett monopolföretag lät hela programavdelningar konkurrera med varandra. Mot denna uppfattning har emellertid invändningar rests. Det rör sig nämligen inte om konkurrens om man inom ett bolag tävlar om artister och olika typer av program utan om rivalitet.

Ur den fria opinionsbildningens synpunkt är det väsentligt att man har flera alternativ att välja på när man söker ett medium att framföra sina åsikter i. Man uppnår flera fördelar härmed. För det första innebär valmöjligheten att om ett bolag, exempelvis det statskontrollerade Sveriges

Radio, vägrar att ta upp en väsentlig fråga, så kan man gå till konkurrenten. För det andra blir bolagen mer benägna att ta hänsyn till allmänheten, med risk att annars framstå i en dålig dager. I ett monopolföretag finns inte denna valsituation. Det föreligger i stället risk för att de tjänstemän som hårt driver sin egen åsikt många gånger — medvetet eller omedvetet — hindrar den fria opinionen att komma till uttryck. Framför allt visar erfarenheterna från Storbritannien hur värdefull konkurrens är i dessa fall. Först när fria televisionsbolag fick bildas blev det forna monopolbolaget lyhört för alla åsikter, även sådana som inte stod regeringen nära.

Det har ibland hävdats att därest i en statlig tidning eller i ett monopolistiskt radioföretag alla åsikter fördes fram, skulle den fria opinionsbildningens, valfrihetens och objektivitetens krav tillgodoses. Mot detta resonemang kan invändas att man genom att presentera alla synpunkter i ett ämne endast speglar en debatt. Detta kan visserligen många gånger vara önskvärt, men det skapar inte någon opinion. Denna åstadkommes först när ett program har en tendens. För att opinionsbildningen skall vara meningsfull, bör det finnas en konsekvent linje i den, d. v. s. det är inte slumpen utan programledningen som skall avgöra vilken inställning i en fråga man skall sträva efter att presentera för allmänheten. Det har emellertid även hävdats att någon egentlig opinionsbildning inte bör ske i radio och television. Det torde i praktiken inte finnas några praktiska möjligheter att konsekvent utforma programmet på sådant sätt att det icke har någon opinionsbildande effekt. Riktigast torde vara att betrakta televisionen som ett bland andra massmedia och därmed anse att det har en opinionsbildande uppgift.

Å andra sidan uppstår en konflikt mellan denna uppgift och uppfattningen om att ett monopolbolag inte skall inlåta sig på en opinionsbildande verksamhet. Från både opinionsrättslig och demokratisk synpunkt måste det betraktas som otillfredsställande att styra opinionen från ett monopolföretag. Därför har också för pressens vidkommande dragits den slutsatsen att ett statsövertagande av denna vore en kränkning av tryckfriheten. Det ligger därför en motsättning i att ett monopolföretag som Sveriges Radio skall svara för det väsentligaste mediet i opinionsbildningen, medan pressen slagit vakt om konkurrensen mellan de skilda tidningarna. För att komma ifrån denna motsättning har man ansett att Sveriges Radio skall bedriva en s. k. objektiv opinionsbildning. Vi anser att detta är ett orimligt krav, eftersom opinionsbildningen alltid är subjektiv i sig. Därför har målsättningen för den svenska televisionsverksamheten i dag blivit förvirrad, motsägelsefull och otillfredsställande.

Då vi är bestämda motståndare till varje inskränkning i opinionsfriheten är sålunda vårt första krav att radio- och televisionsmonopolet skall brytas och inom ramen för de tekniska möjligheterna ersättas med frihet i etern, *en frihet som skall gälla såväl rundradio som television*. Detta är ett principiellt ställningstagande som borde kunna accepteras av alla.

Kravet på frihet i etern leder till att vid sidan om Sveriges Radio bör bildas nya bolag. Reklamfinansiering torde därvid bli den naturliga inkomstkällan för oberoende bolag. Vi vill emellertid understryka att reklamfinansiering endast är *ett* alternativ av flera finansieringsformer och att det närmast får ses som en konsekvens av friheten i etern. Vi är däremot icke beredda att godtaga reklam i Sveriges Radio såsom ett alternativ till reklam i fria och med varandra konkurrerande televisionsbolag.

Vid en spridning av radio- och TV-kanaler på flera företag anser vi det vara naturligt att i första hand pröva det av Tidningsutgivareföreningen framförda förslaget att tidningspressen finge ta huvudansvaret för ett programbolag medan den avstod från ägarinflytande i Sveriges Radio. Att vi är beredda att låta dagspressen såsom första konkurrerande företag med Sveriges Radio driva en TV-kanal sammanhänger bl. a. med att pressen inte endast har ett avgörande ansvar för den dagliga nyhets- och opinionsförmedlingen utan även representerar olika meningsriktningar.

Vårt förslag om frihet i etern för såväl ljudradio som television förutsätter att en särskild auktoriseringsnämnd inrättas bestående av ledamöter utsedda av Kungl. Maj:t. Dess främsta uppgift skall vara att avgöra frågor rörande etableringsrätt. Vid sidan härav bör nämnden ha att avgöra antalet fria program och i övrigt ge erforderliga riktlinjer för den fria radio- och televisionsverksamheten. Auktoriseringsnämnden bör sålunda ta ställning till det förslag som Tidningsutgivareföreningen kan komma att framföra och i övrigt — under hänsynstagande till den tekniska och ekonomiska utvecklingen — pröva kommande ansökningar från enskilda, organisationer och företag om etablering av radio- och TV-sändningar.

Vid sidan av ett av pressen ägt fritt TV-företag bör sålunda efter hand andra företag kunna etableras exempelvis i syfte att bedriva regional verksamhet. Det förhållandet att ytterligare endast ett rikstäckande sändarnät nu kan utbyggas behöver heller inte hindra uppkomsten av flera konkurrerande *programföretag* som sänder över hela landet och hyr tid på det av televerket byggda och administrerade sändarnätet.

Departementschefen har nyligen tillkallat en utredning för undersökningen av möjligheter bl. a. till reklamfinansiering inom Sveriges Radios ram. Vi vill emellertid peka på att den tillkomst av konkurrerande företag som vi anser så väsentlig ur demokratisk synpunkt omöjlig kan uppnås om man har ett statligt radio-TV-företag som åtnjuter licensinkomster vid sidan av reklaminkomster och som därmed har en konkurrenssituation som är övriga företag i utomordentlig grad överlägsen. Även pressen skulle komma i ett orimligt underläge i konkurrens med ett TV-företag som, tack vare licensinkomster, kunde sätta sina annonspriser utan hänsyn till de faktiska kostnaderna.

Vad beträffar finansieringen av det pressägda TV-bolaget synes det naturligt att detta sker bl. a. med inkomster från TV-annonser. Eftersom pressen sedan gammalt svarar för den största delen av reklamförsäljningen i landet

bör ett sådant bolag väl kunna handha en TV-annonsering. Den av kommunikationsministern tillsatta utredningen om TV-reklam bör därför erhålla tilläggsdirektiv att snabbt utreda och framlägga förslag till erforderlig reglering av den reklamverksamhet som fordras för finansiering av bl. a. ett pressägt TV-bolags sändningar. Regler bör därvid skapas avsedda att trygga programskaparnas frihet gentemot annonsörerna.

2. Tekniska förutsättningar för friheten i etern

Huvudargumentet för monolets bibehållande har varit att eterutrymmet icke skulle medgiva så många sändningskanaler att verklig frihet kunde uppnås. Detta problem har av talesmän för högerpartiet vid olika tillfällen be-lysts och analyserats. Härvid har klart dokumenterats att det doktrinära fasthållandet vid tesen om trängseln i etern inte kan anses dokumenterat med hänsyn till den tekniska utvecklingen. Den frekvensfördelning som verkställdes genom den s. k. stockholmsplanen år 1961 har tekniken för länge sedan väsentligt utvidgat. Enbart på de nio år som låg mellan rundradio-konferenserna år 1952 och år 1961 hade tekniken öppnat nya möjligheter att öka antalet tillgängliga kanaler och detta utan att taga ökat eterutrymme i anspråk. Ännu större tekniska framsteg har ägt rum sedan år 1961, och ytterligare framsteg görs. Det må räcka med en hänvisning till de starkt ökade möjligheter som televerket i dag har i fråga om kommunikationsteknik, senast befästa genom det nordiska samarbetet och beslutet om en gemensam mottagningsstation för satellitsändningar. Ytterligare tekniska argument synes oss i dag icke nödvändiga för att jäva tesen om det begränsade eterutrymmet.

3. Vårt alternativ till tidigare beslutad TV 2

Som av punkten 1 framgår är högerpartiet principiell motståndare till TV 2 inom monolets ram. Av detta skäl kan vi icke medverka till att Sveriges Radio skall erhålla 20,4 milj. kr. för förberedelser inför det andra TV-programmet, bl. a. innefattande förtidsanställning och utbildning av programpersonal. Vi kan inte heller biträda äskandet om 5,3 milj. kr. till en ytterligare nyhetsstudio som erfordras vid starten av det andra TV-programmet.

De tidigare gjorda investeringarna i materiel och personal inför TV 2 bör kunna nyttjas dels såsom programförbättring i TV 1 och dels medgiva ökad regional insats, varigenom intentionerna i 1966 års riksdagsbeslut delvis skulle kunna realiseras. I detta sammanhang bör frågan om skärmdade regionala sändningar närmare prövas. Ett studium av Sveriges Radios äskande i avseende på det andra TV-programmet gör att man osökt ställer sig frågan om man inte från ledningens sida börjar tvivla på möjligheterna av att verkligen kunna starta ett andra TV-program vid årsskiftet 1969/70.

De successiva utbyggnader som av televerket genomföres för att vid årsskiftet 1969/70 möjliggöra sändningar av en andra TV-kanal kan i avvaktan på bildandet av de fristående produktionsföretag som vi under punkt 1 förordad exempelvis utnyttjas för undervisningsändamål.

Det synes f. n. realistiskt att televerket får omhänderha de tekniska anordningar som erfordras för rundradiosändningar. Nuvarande och förmodligen kommande sändningssystem är så integrerat med andra telekommunikationer att det åtminstone i vad avser rikstäckande program måste anses skäligt att tills vidare bibehålla nuvarande tekniska system. Då emellertid kostnaderna för utbyggnad av rikstäckande sändningsmöjligheter för en ny TV-kanal är mycket höga borde till prövning upptagas frågan om inte dessa kostnader borde lånefinansieras utom statsbudgetens ram för att sedan kunna återbetalas medelst avgifter för förhyrd sändningstid från de fristående programföretagen. Huruvida det härvid skall etableras någon form av fristående bolag sorterande under telestyrelsen eller på vilket annat lämpligt sätt finansieringen skall etableras bör närmare prövas. Under alla omständigheter skall licensavgifter icke utnyttjas.

4. Färg-TV-frågan

Med förvåning tvingas vi konstatera att departementschefen i den framlagda propositionen helt förbigår frågan om färg-TV. Detta trots att riksdagen redan 1966 begärt att förslag i ärendet snarast möjligt skulle föreläggas riksdagen.

Dagsläget innebär att testsändningar nu äger rum och att ett flertal program sändes i färg. Enligt uppgifter kommer de olympiska spelen att sändas i färg över nuvarande TV 1 i Sverige. I samband med televerkets utbyggnad för sändningsmöjligheter på ytterligare en TV-kanal, utföres dessa anläggningar för att möjliggöra sändning av färg-TV. Televerket anser sig icke ha fått bemyndigande att vidtaga de smärre ändringsarbeten som är nödvändiga för att möjliggöra färgsändningar på nuvarande TV-1-kanal. Tidigare har televerket bedömt kostnaderna härför till ca 15 miljoner kronor. Arbetena skulle taga en tid av ca två år.

Starka skäl talar för att riksdagen nu bör fatta beslut om tidpunkten för definitivt införande av färg-TV i TV-1. Här kan framhållas:

att frågan om tidpunkten för införande av färg-TV intresserar såväl den svenska radioindustrin som i ännu högre grad allmänheten;

att industrin snarast bör erhålla besked för sin planering;

att riksdagen genom att ge besked om tidpunkten för övergången torde kunna påverka den omställning som är nödvändig för tillverkare, importörer, handel och serviceinrättningar i positiv riktning;

att allmänheten i god tid måste erhålla besked för att kunna rätta sina apparatinköp efter rådande mottagningsmöjligheter för färg-TV;

att hänsyn måste tagas till det förhållandet att mängder av nu befintliga TV-mottagare närmar sig »pensionsåldern» och därför måste ersättas. Konsumenten d. v. s. ägaren kräver härvid besked om lämpligaste apparattyp, svartvit eller färg; samt

att svenska TV-tittare i stor omfattning redan i år har möjlighet att se färg-TV från utländska sändare.

Rättviseskäl talar också för att färg-TV i första hand bör införas i TV-1, varigenom rikstäckning erhålles. Ett avvaktande av färg-TV inom monopolets ram i TV-2 skulle innebära att stora delar av landets befolkning skulle gå miste om färgmottagningsmöjligheter under de första åren in på 1970-talet. Av de angivna skälen vill vi förorda att televerket bemyndigas successivt anpassa sändningsnätet för TV-1 till att möjliggöra färgsändningar. Här för erforderliga medel bör kunna stå till förfogande genom omfördelning inom anslagsramen.

5. Ekonomiska frågor

Utöver vad som tidigare anförts i vad avser vissa kostnader för färg-TV m. m. vill vi beröra det ekonomiska utfallet av en fortsatt utbyggnad inom monopolets ram.

I statsverkspropositionen har departementschefen endast framhållit att »Sveriges Radio även redovisat en prognos över kostnadsutvecklingen i den avgiftsfinansierade rundradioverksamheten under tiden fram t. o. m. budgetåret 1972/73».

Det skulle varit av större intresse om departementschefen närmare hade belyst hur de ekonomiska problem som angivits i Sveriges Radios anslagsframställning skall kunna bemästras. Det verkliga förhållandet är att Sveriges Radio i sin analys av de närmaste årens utveckling kommer till det anmärkningsvärda resultatet att det ackumulerade *underskottet* vid utgången av budgetåret 1972/73 kommer att uppgå till inte mindre än 800 miljoner kronor. Kostnaderna har i prognosen beräknats i 1967/68 års löne- och prisnivå. Sveriges Radio framhåller också nödvändigheten av åtgärder som medför kraftiga intäktsförstärkningar och åberopar tidigare bedömanden att licensavgiften måste beräknas till 310 kr. budgetåret 1973/74 och att avgiftshöjningarna för att inte behöva ske i stora språng bör sättas in helst 1968/69.

Hela detta resonemang förbigår således departementschefen med tystnad. Vi vill å vår sida åberopa att vi, redan vid behandling av propositionen föranledd av radioutredningens betänkande, framhöll att det föreslagna monopolsystemet skulle resultera i kraftigt höjda licensavgifter. De farhågor vi uttryckte har besannats och visar hur väsentligt det är att fristående radio- och TV-företag, finansierade vid sidan av monopolets licenssystem, får etableras.

Med stöd av det ovan anförda hemställas,

att riksdagen måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa

att 1966 års reklamutredning måtte i tilläggsdirektiv erhålla uppdrag att snarast utreda och framlägga förslag till erforderlig reglering av den reklamverksamhet, som fordras för fristående, bl. a. av pressen ägt TV-företag, så att verksamheten kan påbörjas samtidigt med att de tekniska förutsättningarna för den andra kanalen föreligger, varvid det av 1966 års riksdag beslutade andra TV-programmet kan ersättas;

att televerket bemyndigas successivt anpassa sändningsnätet för TV 1 så att färgsändning blir möjlig och att erforderliga medel härför ställs till förfogande genom omdisposition inom anslagsramen; samt

att frågan om finansieringsprincipen för televerkets utbyggnad av sändningsnätet för den nya TV-kanalen blir föremål för utredning.

2. till rundradioanläggningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett investeringsanslag av 19 800 000 kr.

Stockholm den 25 januari 1968

Yngve Holmberg (h)

Ragnar Sveningsson (h) Rolf Kaijser (h) Carl Eskilsson (h)

N. Yngve Nilsson (h) G. Ivar Virgin (h) Gösta Jacobsson (h)